

DYLEMATY SHEHEREZADY. JAK WYKORZYSTAĆ METODĘ DOCIEKAŃ FILOZOFICZNYCH, UCZĄC O MIGRACJACH?

Wprowadzenie do metody dociekań filozoficznych

Koncepcja **metody dociekań filozoficznych** opiera się na kształtowaniu umiejętności **krytycznego myślenia**, czyli zdolności myślenia w sposób racjonalny i refleksyjny. Na zajęciach z wykorzystaniem tej metody młodzież zamiast przyjmować „prawdy” przekazywane przez autorytety, sama **poszukuje odpowiedzi** na nurtujące ją pytania, **rozwijając przy tym samodzielność w myśleniu i refleksyjność**. Dzięki temu uczestnicy i uczestniczki zajęć uczą się myśleć w sposób logiczny, co jest niezbędne w **autorefleksji** nad własnymi wartościami i podejmowanymi decyzjami. Ponadto umiejętność krytycznego myślenia służy **wspieraniu odmiennych od naszego punktów widzenia** i współpracy w grupie w celu rozwiązywania problemów i zdobywania wiedzy. Wzmocnienie zdolności krytycznego myślenia może przełożyć się na interesujące **odkrycia intelektualne!**

Wykorzystanie metody dociekań filozoficznych pomaga rozwijać skrzydła wszystkim uczniom i uczennicom, a nie tylko tym bardziej uzdolnionym. Rozwija kreatywność i pomaga uwierzyć we własne możliwości. Dzięki zaproszeniu do refleksji i rozmowie jako aktywności porządkującej myśli uczestnictwo w takich zajęciach pozwala lepiej zrozumieć siebie i wpływa na otwarcie się na perspektywę innych. Wywołana dyskusja inspirowa do przełamania własnego obrazu rzeczywistości, uwrażliwiając przy tym na drugą osobę. Taka forma zajęć pozytywnie wpływa na relacje i atmosferę w grupę oraz uatrakcyjnia przebieg zajęć.

Założenia metody dociekań filozoficznych, w tym tworzenie przez młodzież i nauczyciela/nauczycielkę „wspólnoty dociekań” – grupy, która wspólnie formułuje pytania i problemy, a następnie poszukuje odpowiedzi i rozwiązań, mogą ułatwić prowadzenie rozmów z młodzieżą na trudne, kontrowersyjne tematy – np. dotyczące obecności uchodźców i uchodźczyń w Polsce. Tworzenie przestrzeni do rozmów na temat podstawowych wartości związanych z tym tematem, takich jak: tożsamość, osobiste bezpieczeństwo, tolerancja, pomoc potrzebującym, przygotowuje do świadomych wyborów, daje szansę rozpoznać, co jest dla nas ważne, oraz uczy sposobów wyrażania własnych opinii.

Punktem wyjścia do filozoficznych dociekań mogą być np. krótkie opowiadania, filmy video, prace plastyczne inspirowane do myślenia.

ROZMAWIAJMY O UCHODźCACH

Dzieci i młodzież, analizując przedstawione historie, uczą się zadawać pytania i poddawać krytycznej refleksji poruszane zagadnienia. W ramach ćwiczeń osoby uczestniczące mają możliwość poznania różnych opinii i poglądów, a także zbadać zagadnienia i wyzwania współczesnego świata.

Najważniejszym etapem zajęć jest formułowanie pytań i problemów pojawiających się w głowach uczestników i uczestniczek po zapoznaniu się z materiałem wyjściowym (tekstem, filmem itp.). Ważne, aby na tablicy zapisywać wszystkie pojawiające się pytania, niezależnie od tego, że niektóre mogą wydawać nam się nieodpowiednie.

Metoda umożliwi nauczycielkom i nauczycielom moderację dialogu, którego celem jest odpowiedzenie na ważne i interesujące z punktu widzenia młodych ludzi pytania.

Więcej informacji i wskazówek dotyczących metody dociekań filozoficznych na zajęciach z młodzieżą oraz przykłady ćwiczeń i aktywności znajdziesz w publikacjach:

- [„Zrozum świat. Materiały z zakresu edukacji globalnej dla szkół podstawowych”](#), Instytut Globalnej Odpowiedzialności 2013.
- [„Rozmawiajmy o uchodźcach. #RazemDlaPokoju”](#), s. 14-15, Centrum Edukacji Obywatelskiej 2016.
- [„Edukacja globalna Polskie konteksty i inspiracje”](#), Instytut Globalnej Odpowiedzialności 2015.

Poruszanie zagadnień związanych z tematyką uchodźczą i migracyjną w szkole może być okazją do wypróbowania nowych metod edukacyjnych. Poniżej prezentuję ćwiczenie, które może być wykorzystane zarówno na zajęciach etyki, jak i godziny wychowawczej. Może służyć jako rozpoczęcie zajęć lub lekcja sama w sobie. Ćwiczenie jest przeznaczone dla młodzieży gimnazjalnej i licealnej.

ROZMAWIAMY O UCHODZCACH

ĆWICZENIE „WSKAŹNIK ZACHOWAŃ. DYLEMATY SHEHEREZADY”

W ramach ćwiczenia młodzież zachęcana jest przez osobę prowadzącą do:

- wypowiedzania się w sposób przemyślany i odpowiedzialny, uzasadniania swoich wypowiedzi i używania argumentów odpowiednich do sytuacji (w zakresie krytycznego myślenia i rozmawiania),
- wspólnego poszukiwania odpowiedzi na pytania, słuchania i odnoszenia się do wypowiedzi innych oraz szanowania odmiennych opinii (w zakresie pracy w grupie).

W tym ćwiczeniu szczególnie ważne jest, aby osoba prowadząca wspierała uczniów i uczennice w realizacji zadań poprzez tworzenie bezpiecznej przestrzeni, w której mogą się swobodnie dzielić swoimi przemyśleniami i wartościami. Warto zbudować otwartą atmosferę zajęć, w której żadna wypowiedź nie jest oceniana. Dzięki temu mamy sygnał, że opinia i przemyślenia każdej osoby są dla nas ważne i wnoszą wkład do dyskusji w grupie. Dzięki temu wspieramy proces budowania szacunku młodego człowieka do samego siebie i pomagamy czuć się swobodnie w grupie. Wierzymy, że osoba, czując się akceptowana, będzie szanowała wypowiedzi innych.

Cele ćwiczenia:

- zachęcenie uczniów i uczennic do refleksji nad wyznawanymi przez nich wartościami i różnymi sposobami myślenia
- kształtowanie umiejętności rozmowy w grupie poprzez słuchanie siebie nawzajem oraz odnoszenie się do różnych opinii z szacunkiem i zrozumieniem
- rozwijanie kompetencji argumentowania własnych stanowisk oraz akceptacji rozbieżności i różnorodności opinii.

Przebieg ćwiczenia:

- 1) Rozdaj wszystkim uczniom i uczennicom tekst o Szeherezadzie (załącznik nr 1) i poproś o pracę indywidualną (kopia dla każdej osoby). Zaproś do zapoznania się z tekstem, a następnie do uszeregowania bohaterów występujących w opowieści w kolejności od najbardziej do najmniej winnej zaistniałej sytuacji (1 oznacza osobę ponoszącą największą winę, 5 osobę najmniej winną). Lista bohaterów: Szeherezada, Armando, mama dziewczyny, rybak, przyjaciel Armando. (10 minut)

ROZMAWIAMY O UCHODŹCACH

Załącznik nr 1 Dylematy Szeherazady

Szeherazada żyła wraz ze swoją mamą na małej wyspie na jeziorze Van. Pewnego dnia po drugiej stronie jeziora poznała młodego mężczyznę o imieniu Armando i zakochują się w sobie od pierwszego wejrzenia. Od razu postanawiają się pobrać i wspólnie ustalają dzień, w którym mają odbyć się oświadczyzny. Z tej okazji Szeherazada ma przybyć na wyspę w niedzielę rano.

Szeherazada była bardzo szczęśliwa i podekscytowana. Niestety okazało się, że w dniu, w którym miały odbyć się zaręczyny, pogoda nagle uległa załamaniu. Porywisty wiatr i ulewny deszcz uniemożliwiły Szeherazadzie przepłynięcie na drugą stronę jeziora. Wiedziała, że jeśli nie pojawi się na czas, jej ukochany pomyśli, że zmieniła zdanie i odwoła ślub. Z tego powodu zdecydowała się podjąć ryzyko i znaleźć sposób, aby znaleźć się po drugiej stronie jeziora. Wszyscy rybacy odmówili jej pomocy, bojąc się żywiołu, z wyjątkiem jednego starego rybaka, który powiedział: „Jestem stary i bardzo docenię Twoje towarzystwo. Jeśli spędzisz ze mną noc, obiecuję, że następnego ranka wezmę Cię na drugą stronę jeziora”.

Szeherazada nie wiedziała, co zrobić, dlatego poszła po poradę do swojej mamy. Mama, słysząc o całej sytuacji i propozycji rybaka, powiedziała „Jesteś dorosła. Nauczyłam Cię odróżniać dobro od zła. Podążaj za swoim sercem i postępuj zgodnie ze swoim sumieniem”. Szeherazada postanowiła skorzystać z propozycji rybaka.

Następnego ranka starzec dotrzymał obietnicy i dowieźął dziewczynę na drugą stronę jeziora. Szeherazada spotkała swojego narzeczonego i opowiedziała mu, w jaki sposób, pomimo szalejącej burzy, dostała się na drugą stronę jeziora. Armando usłyszawszy historię rozgniewał się i poczuł się zazdrosny. Ze złości na dziewczynę odwołał ślub i kazał dziewczynie wracać do domu. Najlepszy przyjaciel Armando, będąc świadkiem całej sytuacji, uderzył go w twarz mówiąc, że nie należy tak traktować kobiet.

Ślub nigdy się nie odbył.

(Fragment tekstu Mary Drosopulos, inspirowany baśniami o Szeherazadzie, głównej bohaterce opowieści *Baśni z tysiąca i jednej nocy*, tłumaczenie tekstu z języka angielskiego i adaptacja do ćwiczenia Julia Godorowska).

- 2) Poproś uczniów i uczennice o połączenie się w grupy 3-6 osobowe i zaproś do rozmowy w grupach na temat ich indywidualnych rankingów. Osoby prezentujące swoje rankingi powinny uargumentować wybór, wyjaśniając pozostałym, dlaczego zachowanie poszczególnych bohaterów ocenili w dany sposób. Podkreśl, że każdy ranking jest właściwy. (2 minuty na osobę)

ROZMAWIAJMY O UCHODŹCACH

Przypomnij o zasadach dobrej rozmowy i zachowaniach umożliwiających wzajemne słuchanie.

Zasady dobrej rozmowy i wzajemnego słuchania

Poniższe zasady pomagają rozmawiać w atmosferze bezpieczeństwa i ułatwiają poznanie swoich punktów widzenia. Jest to szczególnie istotne, gdy poruszane są tematy osobiste, trudne lub kontrowersyjne. Przyjęcie tych reguł pomaga w dzieleniu się ważnymi dla nas wartościami, ujawnianiu potrzeb oraz ułatwia wzajemne zrozumienie.

- Odnosimy się do siebie z szacunkiem – nawet wtedy, gdy mamy inne poglądy i nie zgadzamy się ze sobą.
- Patrzymy na osobę, która mówi.
- Słuchamy się nawzajem.
- Dbamy o to, żeby każdy miał tyle samo czasu na wypowiedź.
- Z szacunkiem odnosimy się do poglądów innych osób, nawet jeśli są w zupełnej sprzeczności z naszymi.
- Kiedy nie zgadzamy się z rozmówcą/rozmówczynią, staramy się zrozumieć jego/jej punkt widzenia, ale tego nie komentujemy.

- 3) Następnie uczniowie i uczennice mają za zadanie ustalić w grupie wspólny ranking, który będzie akceptowany przez wszystkich jej członków i członkinie. Poproś młodzież o unikanie matematycznych metod w tworzeniu wspólnego rankingu, a zaproś do budowania listy na podstawie rozmowy, wzajemnego słuchania i zrozumienia, a także wyrażania zgody odnośnie tego, co jest dla wszystkich ważne. (10 minut)

Wskazówka metodyczna:

Praca w grupach w tym momencie jest okazją do nawiązania się dyskusji, stanowiącej ważną część w metodzie dociekań. Uczestnicy dyskutują o swoich rankingach, nawiązując do wypowiedzi poprzedników. Aby zbudować wspólny ranking, powinni wysłuchać wszystkich głosów w grupie i zadawać pogłębione pytania, co pozwoli im lepiej zrozumieć odmienne stanowiska.

ROZMAWIAJMY O UCHODŹCACH

- 4) Powtórz to ćwiczenie, łącząc 2-3 małe grupy. Jeśli klasa jest mniej liczna, zrezygnuj z tego punktu.
- 5) Zaproś do zaprezentowania na forum rankingów przygotowanych przez grupy. Osoby prezentujące mają za zadanie przedstawić punkt widzenia swojej grupy i uzasadnić, czym się kierowały, wspólnie ustalając ranking. (10 minut)
- 6) Rozpocznij dyskusję na forum, zadając pytania odnoszące się do obserwacji indywidualnych i grupowych stylów myślenia osób na różnych etapach ćwiczenia. W niektórych przypadkach nauczycielka lub nauczyciel może zaproponować pytania czy temat do dalszej dyskusji. Nie warto jednak robić tego zbyt często, ponieważ samodzielne proponowanie przez młodzież zagadnienia pobudza ją do myślenia i rozmowa może być dla niej ciekawsza, jeśli dotyczy problemów, na które sama zwróciła uwagę.

Proponowane pytania:

- W jaki sposób samodzielnie określaliście zachowanie bohaterów?
- W jaki sposób, pracując w małych grupach, porozumieliście się co do zachowania poszczególnych bohaterów?
- Czy pracując w małych grupach, udało Wam się ułożyć ranking, który był zgodny z przekonaniami każdego/każdej z Was?
- Czy pracując w grupie, zauważyliście jakąś przeszkodę w ustaleniu wspólnego rankingu?
- Jaką rolę w grupie pełniły Wasze osobiste przekonania?
- Czy można mieć inne zdanie? Skąd biorą się różnice w postrzeganiu świata i ludzkich zachowań?
- Czy może być tak, że jedni i drudzy mają rację?
- Jakie wartości stały za podejmowanymi przez Was decyzjami?

Być może podczas dyskusji pojawią się pojęcia takie jak „moralność” i „godność”. Zachęcaj młodzież do tego, by wyjaśniała, co dokładnie rozumie pod poszczególnymi pojęciami, np.: co to jest moralność, na czym ona polega? Co przez to rozumiesz? Skąd pochodzą zasady moralne?

Ważne, aby ta część zajęć zakończyła się stwierdzeniem, że niezależnie od rozbieżności i różnorodności opinii powinniśmy akceptować i odnosić się z szacunkiem do poglądów innych osób. Jeśli na forum nie padnie taka myśl, sam/sama zakończ tę część ćwiczenia takim podsumowaniem.

ROZMAWIAMY O UCHODźCACH

- 7) Zapytaj, czy ktoś widzi podobieństwo sytuacji, w jakiej znalazła się Szeherazada, do wyzwań współczesnego świata? Jeśli pojawią się przykłady takich sytuacji, spróbujcie na forum zastanowić się, co wspólnego mają z historią Szeherazady. W tej części ćwiczenia ważne jest, aby młodzież zauważyła, że każda część tej historii może odnieść się do naszych doświadczeń.
- 8) Jeśli nie będzie przykładów z sali, zachęć młodzież do zastanowienia się nad interpretacją sytuacji uchodźców i współczesnych migracji przez pryzmat historii Szeherazady. Poproś, aby w parach zastanowiła się, kim w sytuacji uchodźców we współczesnym świecie mogą być bohaterzy opowieści.

Przykłady odpowiedzi:

Szeherazada – metafora współczesnych uchodźców, którzy podejmują ryzyko i opuszczają swój dom, uciekając przed toczącą się w ich kraju wojną, w poszukiwaniu lepszego życia.

Mama Szeherazady – metafora osoby, która zachęca do podejmowania decyzji, stanowisk zgodnie z własnym sumieniem, np. autorzy petycji online zbierający podpisy pod wnioskami do władz w sprawie przyjęcia uchodźców w Polsce.

Armando – metafora społeczeństwa przyjmującego migrantów, które nie jest zgodne odnośnie niesienia pomocy potrzebującym.

Rybak – metafora osoby, która pomagając drugiej osobie podejmuje ryzyko, lub metafora osoby zajmującej się nielegalnym przemytem uchodźców przez Morze Śródziemne.

Przyjaciel Armando – metafora osoby, która wyciąga pomocną dłoń potrzebującemu, np. organizacje pozarządowe zajmujące się wsparciem migrantów i uchodźców w nowym dla nich kraju, lub metafora osoby, instytucji, które chcą pomóc, ale ich wsparcie nie zawsze jest wystarczające, np. urzędnicy, którzy zajmują się legalizacją pobytu uchodźców w kraju.

- 9) Na koniec zajęć podsumuj najważniejsze tezy, jakie pojawiły się w dyskusji. Zajęcia nie muszą zakończyć się znalezieniem przez młodzież metafor wszystkich bohaterów opowieści o Szeherazadzie w kontekście wyzwań współczesnego świata.
- 10) Podsumuj pracę na lekcji, prosząc uczennice i uczniów o napisanie na kartkach odpowiedzi na pytanie: Co było dla mnie najbardziej interesujące podczas lekcji? Poproś, aby wychodząc z sali, przykleili na drzwiach kartki z odpowiedziami. (2 minuty)
- 11) Na zakończenie lekcji podziękuj uczniom i uczennicom za to, że dali ci możliwość bliższego poznania ich samych oraz ich sposobu myślenia, a także za aktywny udział w lekcji i za zaangażowanie w prowadzenie rozmów.